

Demeter Éva

Néprajzi apróságok

A múzeumi tárgyakat nemcsak tudományos szempontok szerint osztályozhatjuk. Hanem például aszerint is, hogy a muzeológusnak mennyi fejtörést okoznak. Gyakran találkozom olyan tárgyakkal, amelyeknek a meghatározása gondot okoz. Aztán ott vannak azok a tárgyak is, amelyeknek több funkciójuk volt, és igazán az az érdekes, hogy mi lehetett az elsődleges szerepük. Egy harmadik csoportba sorolnám azokat a tárgyakat, amelyek az elavult, elromlott, használaton kívüli tárgyakat újrahasznosítva, leleményes megoldások eredményeképpen keletkeztek, és amelyeket én azokkal az alkalmazott művészeti alkotásokkal rokonítok, amelyek a hulladékot felhasználva születtek. Több ilyen tárgyat láthattunk a tárolókban a Budapest Néprajzi Múzeum *Műanyag* című kiállításán.¹ Az is egy szempont lehet, hogy a látogatókat mi ragadja meg legjobban a tárlatvezetés során. Ez viszont nagymértékben attól függ, hogy az ügyeletes tárlatvezető mire hívja fel a figyelmet, milyen háttérinformációkat mond el egy-egy tárgyról, például azok besorolásáról, elsődleges, másodlagos szerepéről. Ez a téma is megérdemelné egy külön tanulmányt, most azonban párhuzamosan a tárgyak bemutatásával, azokhoz fűzök megjegyzéseket, amelyek relevánsak ebben a vonatkozásban.

Az alább bemutatott tárgyak közül több mosolyt csalt az arcomra, remélem így lesz ez az olvasókkal is. De az ötletet, hogy ezekről a tárgyairól, amelyeknek nem sok közülük van egymáshoz a néprajzi tárgyak rendszertanában, egyazon tanulmány keretében írjak, a *Néprajzi apróságok Háromszékmegyéből* címmel 1908-ban megjelent rövid cikk adta (Sebestyén 1908). A Nagyborosnyón látott csirkeitatót valószínűleg azért tartotta fontosnak leírni a szerző, mert „célszerűsége dicséri a székely ember találékonyságát”, az imecsfalvi szegény asszony faragott sőtörőjét

¹ *Műanyag*, 2006. április 28. – 2007. február 4. Rendezők: Fejős Zoltán, Frazon Zsófia, Torma László, Turai Tünde.

azért, mert egy korábbi *Néprajzi Értesítőben* megjelent göcseji lükühöz hasonlít, de annál szebb, a nagynyújtódi malomból a molnárlapátot azért, mert aszimmetrikus alakja miatt csonkának tartja az, aki nem ismeri a rendeltetését, ugyanonnan a zsákkávéat pedig szintén a sajátos rendeltetése miatt – a zsák száját feszítették ki vele (Sebestyén 1908). Összefoglalva: környezetükből kiragadott tárgyakat vagy azért közlünk mert szép, vagy mert ötletes, vagy azért mert már láttunk hasonlót, vagy azért mert nem láttunk hasonlót, és egyedinek gondoljuk.

Egy másik okom is van e tanulmány megírására. Ismerősek mindannyiunk számára a következő lábjegyzetek: „Köszönöm N. N.-nek, hogy felhívta rá a figyelmemet” vagy „X. Y. szíves közlése alapján”. A digitális fényképezés korában egy-egy utazás során több száz fénykép készül. Ezek között vannak olyanok, amelyekről tudom, hogy melyik kollegám foglalkozik a téma kutatásával, és szándékomban áll elküldeni a fényképet, aztán időhiány miatt mégsem teszem mindig meg (mentségemre: néhány alkalommal azért megtettem). Az alábbiakban ilyen tárgyak fényképeit is közlöm, bár nem fogom név szerint említeni, hogy kinek a figyelmét állt szándékomban felhívni ezekre. És köszönöm minden kedves munkatársamnak, kollegámnak, aki az én figyelmemet hívta fel a húsvéti tojással kapcsolatos adatokra.

I. Vagy valami, vagy megy valahová...²

a. 2006-ban a bükszádi iskolában kiállított üvegtárgyakról készítettünk szórólapot (Demeter–Papucs2006). Az 1. képen látható tárgyat első látásra papírnyomtatónak tartottuk. Azért nem volt egyértelmű ez a besorolás, mert az erre a célra szolgáló tárgyak többsége gömb alakú, fogantyú nélkül. A másik rendeltetése lehetett a vászonsimítás, véleményünk szerint a fogantyú léte inkább ezt a funkciót indokolta. Ha összehasonlítjuk a bükszádi hutában készült papírnyomtatókkal, nemcsak a fogantyú különbözteti meg ezektől, hanem az átmérője is nagyobb, a funkcionalitás miatt: nagyobb felület kellett a vászonnal való érintkezéshez a hatékony vasalás miatt. Bátky Zsigmond gömör vármegyei üveg vászonsimítóinak a

² A székely bácsi azt mondja a viccben a teknősbékára: ez vagy valami, vagy megy valahová.

rajzát közli, azzal a magyarázattal, hogy az érdes vászonszalakat hidegen vasalták vele (Bátky 1906: 204, 66. tábla 6. ábra). Továbbá ugyanonnan fa vászonsimítónak a rajzát is közreadja (Bátky 1906: 219, 72. tábla, 3. ábra). Mindkét tárgynak hosszabb a fogantyúja, viszont az előbbinek bár lapos, szintén nagy átmérőjű kör az alsó része. Végül kérdőjellel ugyan, de ezt a meghatározást írtuk a tárgy fotója mellé: vászonsimító. Döntésünket egy hasonló tárgy támasztotta alá, a bükki huták termékei között szerepelt üveg vasaló, bár jóval hangsúlyosabb fogantyúrésszel (2. kép, Veres 1995: 103). Veres László a következőképpen írja le a tárgyat: „A nagyméretű üvegkoronghoz rövid fogó csatlakozott, mely segítségével az üvegkorong a vászon vasalására, simítására megfelelővé vált” (Veres 1995: 65). A szakembereket is megosztja a tárgy meghatározása. Barabás Hajnalka a *Törékeny haszontalanságok* című kiállításban ezt a tárgyat is a többi, fogantyú nélküli papírnyomtatók közé sorolta.³ Ligia Fulga hasonló tárgyat állított ki *Az erdélyi üvegművesség a XVII–XIX. században* című kiállításon, amely Szócs Károly fogarasi magángyűjtő tulajdona. A tárgyat szintén papírnyomtatóként (*presse-papiers*) határozta meg (Fulga 1997: 22).

b. Egy másik nehezen meghatározható tárgy (3. kép) egy gyökérből készített kisszék (Itsz. N. 94.) A múzeumi szájhagyomány szerint ez a szék szülőszék lehetett. Erről az adatról nincs semmiféle írott dokumentum, bizonyíték.⁴ A leltárkönyvi bejegyzés szerint „fonószék fagyökérből”, Esztelnekről került a múzeumba 1958-ban és az ajándékozó szerint hetvennyolcvan éve készülhetett. Gazda Klára *Gyermekvilág Esztelneken* című könyvében a tárgy rajzát a fabudikák között találjuk: „Állítólag ugyanerre a célra [ti. véécztetésre] használták a Sepsiszentgyörgyi Múzeumba bekerült gyökérből hajlított széket (16. c. rajz) is” (Gazda 1980: 36).⁵ A Székely Nemzeti Múzeum egyik állandó kiállításán is ebben a funkcióban szerepel, alatta ott a cserépbili.⁶ Használhatták fonószékként is, biliszékként is a különböző időszakokban. A látogatók tetszését általában elnyeri a biliszék

³ *Törékeny haszontalanságok. Egy üvegművész emlékére – 150 éve született Sovánka István.* Székely Nemzeti Múzeum, 2008. december 22. – 2009. február 15. Kurátor: Barabás Hajnalka.

⁴ Benkő Éva ezt meg is cáfolta azzal, hogy egy újszülött feje sem fér át azon a részen.

⁵ A szerző a tárgy alapultári számát (5061) adja meg, én pedig a szakleltári számát, de ugyanarról a tárgyról van szó.

⁶ *Pogányt vittünk, keresztényt hoztunk. Gyermekvilág Székelyföldön.* Rendezte: Szócsné Gazda Enikő.

(a másik kiállított példány is), azt a megjegyzést fűzöm hozzá, hogy könnyebben mehetett a szobatisztaságra szoktatás ezzel a bútordarabbal, továbbá, hogy falun néhol még ma is használják a biliszék felnőtt változatát idős, beteg emberek. De legérdekesebb mégiscsak az az információ, hogy ilyen lehetett régen a szülészék, illetve hogyha ez nem is az, használhatták ülésre ezt az asszonyok a gyermekágyas időszakban.

„Előveszem a lentörő botot, elverem a derekad”

1. Egy különleges formájú üvegedényt mutat be a Bunta – Katona szerzőpáros: „két egymás mellé helyezett lombikszerű edényből áll, hosszú, vékony, egymást keresztező ívelt csövekkel. [...] A két edényhez kerek talpon álló, csavart, tömör szár kapcsolódik, melyben vörös színű üvegszálat helyeztek el” (Bunta–Katona 1983: 98, 137, 55. kép). A tárgyat a palackok közé sorolják, a Brukenthal Múzeum tulajdona, meghatározása: olaj- és ecettartó palack. Bunta zárójelben boros üveg funkciót is felveti. Fulga kiállításán is szerepelt a tárgy – recipient pentru Țeț și untdelemn – a 18. század első feléből a felsőporumbáki hutából származó termékként (Fulga 1997: 16). Fulga leírásában azt olvassuk, hogy a tárgy bécsi hatást tükröz. Hasonló tárgy van a Székely Nemzeti Múzeum tulajdonában (Itsz. 756.), amelyet Sovánka István gyűjtött, ezért Bunta – Katona bükszádi terméknek tartja (4. kép). Ennek az üvegedénynek a szára két egymás fölé helyezett gömbből áll. Hasonló formájú, nemesfémből készült tárgyat láttunk a görögországi Meteorák Szent István apácakolostorának egyházművészeti kiállításán (5. kép). Tehát ennek az üvegtárgynak is tartósabb anyagból készült előképe van. A különleges típusú palacknak egyházi és világi funkciója is volt. Hogy egyházi használatba a főurak ajándékképpen került be, vagy pont fordítva, az egyházi rendeltetésű tárgy mintájára készültek a világiak számára ezek a furcsa palackok, nem tudjuk eldönteni. Ez a palack is, akárcsak a vászonsimító, olyan ritka formák, amelyek felhívják magukra a figyelmet még a szép üvegtárgyak között is. Valószínűleg sok látogató rá is kérdezne, hogy mi lehetett ezek funkciója, melyre a fenti fejtegetések adják a választ.⁷

⁷ Jelenleg nincsenek hutatermékek kiállítva a Székely Nemzeti Múzeumban.

2. A barcaújfalusi nyugdíjba vonuló evangélikus lelkipásztor, Dani Péter több tárgyat adományozott a Székely Nemzeti Múzeum Alapítvány számára. Ezek között volt egy fából készült, hasáb alakú, nyéllel ellátott tárgy, amit lentörő botnak nevezett (Itsz. AO. 296.). Ez a tárgytípus hiányzott addig a múzeum gyűjteményéből. A tárgy ritka előfordulásának a gyűjteményekben valószínűleg az az oka, hogy erre a funkcióra különböző tárgyakat használtak másodlagos funkcióban. Tulajdonképpen az is kérdés hogy ezt a lenmag kicsépelésére használták-e, vagy pedig a lenszárak törésére a lenfonal nyeresének első fázisában (Bátky 1906: 204–206, 66. tábla 7. ábra.). A lelkipásztor mondta el viccesen, hogy az elsődleges funkcióban lentörő botot másodlagosan a gyerekek fenyítésére, azaz inkább fenyegetésére használták: „előveszem a lentörő botot, elverem a derekad”. A lelkész magyarázata megnevetetett, lehetséges, hogy ha megfelelő az előadásmód, a látogatók is nevetnek inkább, mintsem sírva fakadnak amiatt, hogy milyen kemény büntetést szabtak valamikor a gyerekekre.

3. A behívó táblák a szász szomszédságok és testvériségek életében a kommunikációt nyomatékosító szimbolikus tárgyak. Ezek formai szempontból az egyszerű négyzet alakú tábláktól a barokk hatásra kialakult szív alakzatokig változnak (Pozsony 1997: 30). A szászfehéregyházi erődtemplom mellett létrehozott gyűjteményben ennek alkalomhoz készített változatait láttuk. A temetés hírének továbbításához sírjel formájú üzenőtáblát készítettek, ennek felirata: „Gyertek szomszédok a temetésemre” (6. kép). A temetéskor használt táblát babonából soha nem vitték be a szomszéd portájára, mert azzal halált idéztek volna elő annál a háznál. Addig kopogtattak és vártak az ablak alatt, amíg kijött valaki, annak mondták el a hírt és adták oda a táblát, az vitte is tovább a következő szomszédhoz.⁸ A farsang végén rendezett ítélező napra (Sittag, Richttage) szóló meghívás közvetítéséhez antropomorf díszítésű táblát használtak: az üzenőrészt egymásnak hátat fordító emberpár fogja közre (7. kép). Felirata a következő: „A szeretteljes és hűséges szomszédot kísérje Isten áldása.” Az ítélezőnapon került sor a szomszédság közgyűlésére, a tagok vétségük miatt pénzbírságot fizettek, és ezen a napon békítették ki a haragosokat (Pozsony 1997: 40). Az új házások beavatására, azaz a szomszédság tagjainak sorába való felvételére is ekkor került sor (Pozsony 1997: 108). Az

⁸ A helybeli kiállítás felirata szerint.

üzenőtábla híven kifejezte annak az eseménynek a céljait, amelyre a meghívás szólt. A férfi és női figura a házastársakra utal, míg az egymáshoz viszonyított elhelyezése a figuráknak a konfliktushelyzetre. Ugyanezen elv alapján működik a vargyasi mondó (kontyos) székek jel funkciója: ha egymásnak háttal helyezik el a székeket, békétlenség van a családban. A Székely Nemzeti Múzeumban a vargyasi szobabelső bemutatásánál ezt el is mondjuk. Olyan pontja ez az alapkiállításnak, ahol biztosan mosolyt lehet csalni mind a fiatal, mind a korosabb látogatók arcára. Bár bemutatni nem tudom, a mondó székek kapcsán utalni fogok ezekre az üzenő táblákra, amelyeket egymásnak hátat fordító emberpár díszít.

Újrahasznosítás

1. A Székely Nemzeti Múzeum textilgyűjteményének féltve őrzött kincse a hétfalusi csángó női viselet egyik darabja: a hámosrokolya (Itsz. P. 291, 8. kép). Ugyanolyan széles anyagot plisszíroztak a ruha felső, hámos részébe, mint az alsó rokolyarészbe, ezért a hám nagyon tömött, kemény, míg az alsó szoknyarész lágy hullású. Orbán Balázs fényképen örököltette meg ezt a viseletdarabot, a következőképpen ismerteti: „Van azonban a leányoknak és fiatal menyecskéknek egy kiválóan, csak tánc alkalmával használt igen díszes öltözéke: a hámos rokolya. [...] ezen rokolya felső része mellényt pótol, amennyiben az elől a mellen kerekded kimetszéssel bír s a vállon átmenő keskeny kelme résszel van a nyak irányában hátul is kimetszett résszel egybefüggésbe hozva; ezen mellre és hátrajövő és a vállakon átvett felsőrész ezer meg ezer ráncba van szedve, s ez valamint a sűrűn redőzött alsórésze is sárgaselyemmel van széleinél igen díszesen kihímezve. Ezen ruhadarabnak fődísze a redőzés finomságában van meghatározva” (Orbán 1873: 142). Nemcsak a szépséget szolgálta az a sűrű ráncolás, hanem a tartósságot is: ezt ugyanis nem kezdte ki az idő vasfoga, de az alsó szoknyarész már nagyon szakadozott, ezért a viseletdarab restaurálásra szorul, a raktárban van elhelyezve. Az állandó néprajzi kiállításon a hétfalusi borica tánc kellékei szerepelnek, az egyik ilyen tárgy egy fa maszk (Itsz. J. 774), amelyet a kuka nevű szereplők viseltek. A kuka álarcát Orbán Balázs Zajzoni Rab István nyomán így írja le: „Álarca fából volt kifaragva, torzított arcvonásokkal és iszonyú nagy bajusszal, mely lósörényből volt oda teremtve. Az álarc homlokáról hosszú sastollak nyújtóztak

az ég felé, széléhez pedig ráncba szedett fekete vászon volt varrva, mely a nyaknál összekötve, azt a szolgálatot tette, hogy az álarc mindig szabatosan állott a maga helyén” (Orbán 1873: 149). Úgy tűnik, a ráncba szedett fekete vászon a maszk hátsó részére a hámos rokolyáról származik, annak felső, hámos-pántos része (9. kép). Az álarcokat ugyanis maga a kuka készítette (Seres 1984: 370), és nem valószínű, hogy ő maga foglalkozott volna az időigényes anyagrácolással, az is nehezen képzelhető el, hogy kifejezetten egy nő készítette volna ezt a hátsó részét a maszknak. A maszk ráncba szedett vásznának a kidolgozottsága is azt bizonyítja, hogy a kukák a használaton kívüli hámosrokolyákról vágták le azt a részt, amit aztán a maszk tetejéhez rögzítettek. A hámosrokolyáról a legsűrűbben ráncolt pántrészt a vállnál vágták el, a mellrészt a deréknál, és utóbbi vágásnál rögzítették a maszkhoz. Ezt a szélét még csak be sem szegték a vágást követően, viszont a mellrész ráncainak levarrását kibontották, és így a fej formáját vette fel a ráncolt vászon. Bár a sárga selyemfonal már nem látható sem a hámosrokolyán, sem a maszk hátsó részén (annyira patinásak), szépen kivehető a vállnál és a széleknél az erősítő varrás. Talán ezért nem találtak több példányt ebből a viseletdarabból a tárgygyűjtők, mert a kukák újrahasznosították a megfelelő részt belőlük.

2. A népi kultúrából a használati tárgyak (a rokkától a vasalóig) az értelmiségiek lakásába dísz tárgyakként kerülnek át. Ilyen lakásdísz a kuglófsütő is. Utóbbinak egy érdekesebb újrahasznosítási módjával találkoztam a szeben megyei Skorei (Scoreiu) településen.⁹ Két portán is betonból öntött kuglófok díszítették a kapulábakat (10. kép). A kapudíszek, bár nem szokványosak, valóban látványosak. Ötletesen használták fel a kuglófsütő formát öntőformának. Valószínűleg az indokolta ezt az alkalmazást, hogy az öntött forma lyukas, így megkönnyítette a kapulábhoz való rögzítését a dísznek. Háztetődíszként másodlagos funkcióban többféle tárgyat láttunk: Bölönben törött talpú fehér üveg pohár került a csúcsra, másik házra fémmozsár, Szászmagyaroson elvágott műanyag flakon (Demeter 2007: 27).¹⁰ Szintén Szászmagyaroson egy bokályt tettek a ház csúcsára, mivel ez megrongálódott,

⁹ A véletlen hozta úgy, hogy a háztető- és kapulábdíszekkel foglalkozni kezdtem. Miután elkészült a bükszádi iskola üveggyűjteményéről a leporello, véletlenül láttam meg egy mikóújfalui ház tetején egy üveg díszet. Azután hasonlókat „kerestem” a házak tetején, perze ahhoz hasonlókat nem találtam, de több agyagdísz igen, köztük atropomorf formát, és több zoomorf motívumot is. Azóta figyelem és fényképeztem ezeket a díszeket.

¹⁰ Képeket a szílk anyagi keretek miatt nem közöltünk.

láthatóvá vált, hogy kötőanyaggal rögzítették. Feltételezzük, hogy ez adhatta az ötletet a fazekasoknak, hogy a fület elhagyva, kifejezetten házak csúcsára készítsenek díszet (Demeter 2007: 8). A Székely Nemzeti Múzeumban egy egyszerűbb, gömb alakú háztetődísz szerepel a tárolóban, amelyet nem a formája, hanem a készítés helye (Bodok) szerint választottak. Ehhez kapcsolódva el szoktam mondani, hogy a főútvonalak mentén elhelyezkedő mely falvakban érdemes jobban figyelni a háztetőket, hol láthatnak madaras, kakasos, oroszlanos díszeket. Még nem volt rá alkalmam, de a kalácssütő formáknál el fogom sütni a poént: betonkuglóffal a kapulábakat díszítik...

Gyermekméret

A múzeumlátogatókat mindig megragadják a gyermekélethez kapcsolódó tárgyak. A gyermekek által készített egyszerűbb játékok mellett sok mívés darab is van ezek között: a bölcsőtől az ételhordóig. Vannak olyan mesterremek, amelyek a polgárcsaládokban gyermekjáték funkciót töltöttek be (Moskovszky 2000: 46. kép magyarázata). De nemcsak olyan tárgyak készültek kifejezetten gyermekek számára, amelyek a játékot, a játékos munkavégzést szolgálják. A szotyori református egyház tulajdonában található a koporsó szállítására készített eszköznek, a Szent Mihály lovának egy gyermekméretű, mindössze másfél méter hosszú változata (az egyházi leltárban a száma: 126, 11. kép). Nem egyedi tárgy ez, de ritka. És nem is használják már: az utóbbi két évtizedben mindössze egyszer temettek gyermekhalottat, akkor sem ezen szállították a koporsót.¹¹ Takács Béla ír kis méretű, faragott, fehérre festett Szent Mihály lováról, amellyel gyerekkoporsót szállítottak. A sarkadi gyülekezetnek volt ilyen a tulajdonában, 1934 után elpusztult, a fénykép erről a debreceni Református Kollégium Múzeumában található (Takács 1979: 6).

Összegzésként hangsúlyozni szeretném az egyházi gyűjtemények, a helyi gyűjtemények felmérésének, digitalizálásának szükségességét. Egyrészt igen hasznos lenne, ha a tematikus monográfiákból ezekben a gyűjteményekben található tárgyak sem maradnának ki. Másrészt a múzeumok kölcsönkérhetnék az arra érdemes tárgyakat időszakos kiállításaihoz. Ezzel

¹¹ Köszönöm Berszán Sándor református lelképásztornak, hogy felhívta a figyelmemet a tárgyra, és elmondta az adatokat.

nemcsak az adott kiállítás válik színesebbé, hanem a látogatókat is arra ösztönzi, hogy látogassák a helyi gyűjteményeket is. Továbbá bátorkodom javasolni, hogy az utazásaink (legyen az szakmai jellegű vagy családi nyaralás) során elkattintott több száz néprajzi, antropológiai jellegű fénykép közül azoknak is szorítsunk néhány oldalt a kiadványokban, amelyek nem kifejezetten a kutatási témáinkhoz kapcsolódnak és nagy valószínűséggel nem is fognak megjelenni, hacsak egy ilyen „vegyes” kategóriában nem.¹² Csak utalni szeretnék arra a tényre, hogy mekkora forrásértékkel bírnak a korábbi századokban született útleírások, úti beszámolók, utazási naplók.

Szakirodalom

- BÁTKY Zsigmond
1906 *Útmutató néprajzi múzeumok szervezésére*. Budapest
- BUNTA Magda – KATONA Imre
1983 *Az erdélyi üvegművesség a századfordulón*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest
- DEMETER Éva
2007 *A ház címere – Háztetődíszek*. Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy
- DEMETER Éva – PAPUCS András
2006 *Hutásüvegek Sepsibükszádon – az iskolai gyűjteményben*. Székely Nemzeti Múzeum Alapítvány, Sepsiszentgyörgy
- FULGA, Ligia
1997 *Sticla transilvăneană (sec. XVII–XIX.)*. Editura C2 Design, Braşov
- GAZDA Klára
1980 *Gyermekvilág Esztelneken*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest
- MOSKOVSZKY Éva
2000 *Fehérvári babaház. Moskovszky gyűjtemény*. (Szent István Király Múzeum Közleményei, D. Sorozat, 277.) Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár
- ORBÁN Balázs
1873 *A Székelyföld leírása VI. Barcaság*. Budapest

¹² A fényképek minőségéért itt kérek elnézést, nem állt módomban újrafényképez(tet)ni a tárgyakat.

POZSONY Ferenc

1997 *Az erdélyi szászok jeles napi szokásai.* (Kronika Könyvek) Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda

SEBESTYÉN Károly, Cs.

1908 Néprajzi apróságok Háromszék megyéből. *Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Értesítője IX.* 28–29.

SERES András

1984 *Barcasági magyar népköltészet és népszokások.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

TAKÁCS Béla

1979 A „Szent Mihály lova”. *Reformátusok Lapja XXIII.* (44) 6.

VERES László

1995 *A Bükk hegység üvegútjai.* (Officina Musei, 2.) Herman Ottó Múzeum, Miskolc

Források

A Székely Nemzeti Múzeum és a Székely Nemzeti Múzeum Alapítvány leltárkönyvei

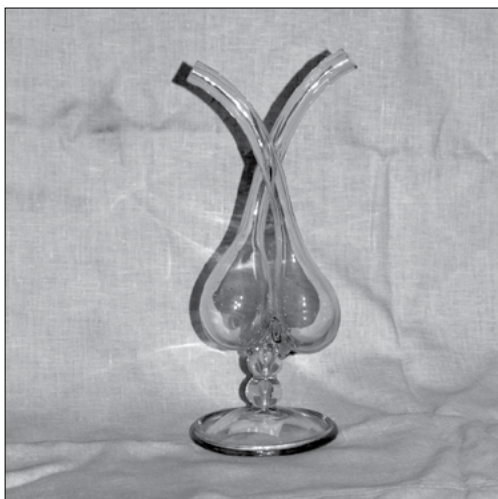
1. Vászonsimító (Papucs András felvétele)

2. Üveg vasaló

3. Kiszék

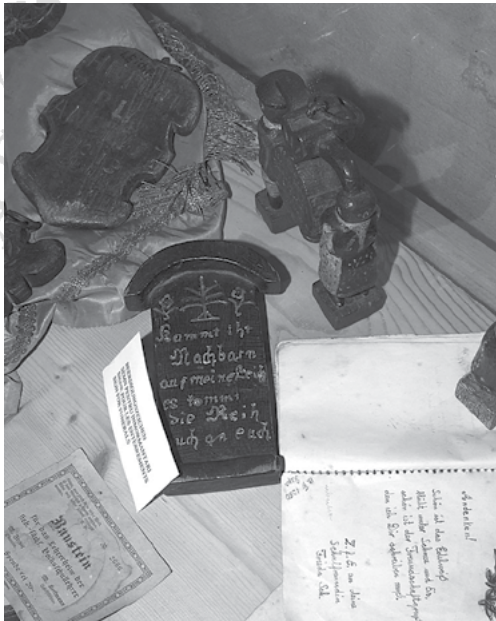

4. Üvegdedény

5. Fémedény (Papucs András felvétele)

6. Üzenőtábla (Papucs András felvétele)

9. Boricás maszk

10. Kuglóf formájú kapudísz (Papucs András felvétele)

11. Gyerekméretű Szent Mihály lova (Papucs András felvétele)